

PŘEDVOLEBNÍ AGITACE A VOLEBNÍ MACHINACE NA SLOVENSKU VE 20. A 30. LETECH 20. STOLETÍ

JAN RYCHLÍK

Volební systém v Československu přinesl oproti uherskému systému zásadní změny.¹ Volební právo bylo všeobecné pro muže i ženy, volby byly tajné, volilo se podle systému poměrného zastoupení² nikoliv na konkrétní kandidáty, ale na kandidátky politických stran, kde pořadí kandidátů nemohl volič ovlivnit. O to více nyní záleželo na předvolební kampani. Kromě toho měl stát i určité možnosti zbavit už zvoleného poslance mandátu, resp. neumožnit mu se jej ujmout.

I když volební zákon a způsob voleb byl na celém území republiky stejný, vykazovalo Slovensko (a rovněž Podkarpatská Rus) určitá specifika. Ta spočívala v tom, že na Slovensku byla hegemonem politické scény Slovenská ľudová strana (od roku 1925 Hlinkova slovenská ľudová strana – HSES), která svým požadavkem autonomie cílila výhradně na slovenské voliče a v českých zemích proto nepůsobila.³ Kromě toho na Slovensku, především pak na východním Slovensku, byla nižší míra vzdělanosti než v českých zemích, což sice nutilo politické strany k jednodušší argumentaci, avšak na druhé straně jim dávalo větší prostor pro lacinou demagogii. V neposlední řadě zde působil i faktor odlišného právního systému od českých zemí, protože zde nadále platily staré uherské zákony, především po-

-
- 1 K volbám na Slovensku (resp. v Uhrách) před rokem 1914 viz např.: Potemra, Michal: Uherské volebné právo a volby na Slovensku v rokoch 1901–1914. Historický časopis 23, 1975, č. 2, s. 201–239; týž: Boj za všeobecné hlasovacie právo v Uhorsku v politike slovenskej buržoázie v rokoch 1905–1910. Historické štúdie 20, 1976, s. 162–202, Historické štúdie 22, 1977, s. 141–176; Podrimavský, Milan: Slováci a uhorský štát na prelome 19. a 20. storočia. In: Slovensko na začiatku 20. storočia. Bratislava 1999, s. 29–31, Mrva, Ivan – Segeš, Vladimír: Dejiny Uhorska a Slováci. Bratislava 2012, s. 318–322.
 - 2 Pouze v obcích s méně než 700 voliči byla při obecních volbách volba poměrným způsobem fakultativní, záleželo od návrhu desetiny oprávněných voličů. Volby do obcí viz zák. 75/1919 Sb. a č. 253/1922 Sb.
 - 3 V roce 1929 se HSES pokusila kandidovat i v jednom volebním kraji na Moravě s cílem odebrat katolické voliče Šrámkově Československé straně lidové, která se v roce 1925 proti nepsané dohodě rozhodla kandidovat i na Slovensku. K HSES přešel a byl za ni zvolen někdejší poslanec za ČSL Antonín Čuřík. Viz Sidor, Karol: Slovenská politika na póde pražského snemu. Díl IV. Bratislava 1943, s. 14.

kud se týká zneužívání církevních prostor k politické agitaci. Z těchto důvodů si výzkum volebních agitací a machinací na Slovensku zaslouhuje zvláštní studii, byť některé metody, jak vyloučit občany z voleb či jak zbavit poslance mandátu byly stejné na celém území státu.

Předvolební kampaň

Při prvních volbách do Národního shromáždění se mezi sebou v předvolební kampani utkali sociální demokraté se Slovenskou ľudovou stranou a Národní a rolnickou stranou, což byla koalice Slovenské národní strany a slovenských agrárníků. Při všech dalších volbách už sociální demokrati, ľudáky označovaní jako „sodemiti“ (slovní hříčka: sodemiti – sodomiti), ustoupili do pozadí, protože po odtržení levice a vzniku KSC byli na Slovensku slabí. Předvolební zápas byl pak veden mezi dvěma nejsilnějšími slovenskými stranami – Hlinkovou slovenskou ľudovou stranou a Republikánskou stranou zemědělského a malorolnického lidu, tj. agrárníky, ľudáky označovaní jako „argaláši“ (což byla opět slovní hříčka). V roce 1925 i na Slovensku začala působit Šrámkova Československá strana lidová (ČSL), kterou zde vedl Martin Mičura. Vstup ČSL na Slovensko považoval Andrej Hlinka za podraz, protože obě katolické strany měly do té doby nepsanou dohodu, že si nebudou teritoriálně konkurovat. Mičurova ČSL („Mičuráci“, jak je Hlinka opovržlivě nazval) převzala od HSLS ale jen poměrně malou část katolických voličů. V roce 1935 HSLS kandidovala jako součást širšího autonomistického bloku, do kterého vstoupila Slovenská národní strana, blok polských stran v Československu (*Polskie stronnictwa w Czechosłowacji*)⁴, a Ruský (rusínský) autonomní svaz (*Rus'ki autonomnyj sojuz*) Podkarpatské Rusi.⁵ Na podobě hlavního předvolebního souboje s agrární stranou se tím ale nic nezměnilo. Ostatní politické strany na Slovensku byly většinou jen pobočkami českých stran a měly marginální význam. S iredentistickými maďarskými stranami a s poměrně silnou KSC slovenské deníky velkých politických stran nepolemizovaly a většinou je ignorovaly. Např. ľudácký „Slovák“ se během předvolební kampaně v roce 1929 o předvolebních schůzích KSC zmínil jen jednou a to ještě okrajově, když napsal, že komunistická schůze, která se měla konat 29. září v obci Biely Potok (dnes fakticky předměstí Ružomberoka), se pro nezájem veřejnosti vůbec neuskutečnila, protože „ľud sa vymotal z pazúrov leni-

4 Šlo o strany: Svaz slezských katolíků (Związek katolików śląskich) Leona Wolfa, Lidovou stranu (Stronnictwo ludowe) a Polskou sociálnědemokratickou stranu. Mandát získal pouze Leon Wolf, a to až v druhém skrutiniu, tj. při přerozdělování zbytku hlasů, které při hlasování už nestačily na další mandát. Viz: Nowak, Krzysztof: Leon Wolf (1883–1968). Biografia polityczna. Katowice 2002, s. 171–174.

5 V souvislosti s tím podnikl Andrej Hlinka cestu na Podkarpatskou Rus – viz Slovák, 5. 5. 1935. s. 1 (č. 103).

nizmu a komunizmu“.⁶ Podobně o maďarské Křesťansko-sociální straně, která tak jako HSLS mířila na katolické voliče, se Slovák zmínil jen v souvislosti s prohrou ľudáků v košickém volebním kraji v roce 1929, když konstatovala, že maďarští rolníci se před volbami nechali koupit od agrárníků.⁷

Volby v Československu byly striktně postaveny na odevzdávání hlasů pro kandidátky jednotlivých politických stran a ty také (a nikoliv zvolený poslanec či senátor) byly nositeli mandátu. Teoreticky tedy měla být předvolební kampaň „soubojem idejí“ soutěžících politických stran a jejich programů. Realita byla zpravidla jiná. Především na Slovensku se volební kampaň soustřeďovala primárně na osočování protivníků a ostatních politických stran a na populistické sliby, o nichž jinak každému soudnému člověku muselo být jasné, že jsou nereálné. Ve zprávě o předvolební situaci na Slovensku ze 4. listopadu 1925 se např. píše: „Venku na schůzích nesmí se promluvit proti ľudové straně a mluví-li se o jiných věcech, lidé se smějí a neposlouchají. Nejhorší jest, že lid jest primitivní a seštván a nečte. Následkem toho nelze naň rozumovými argumenty působiti.“⁸

Metody osočování protivníka byly velmi časté. Ve dvacátých letech byla vděčným tématem maďaronská minulost protikandidátů. Najít nějaký „škraloup“ na „národnostním profilu“ většiny kandidátů nebylo nijak těžké. Potom zde samozřejmě byly různé aféry, které dávaly na poli agitace velké možnosti. Pro agrární stranu, Mičurovu odnož ČSL i sociální demokraty byla např. v roce 1929 přímo darem z nebes Tukova aféra, při které byl poslanec HSLS a šéfredaktor jejího ústředního deníku „Slovák“ obviněn z velezrady a špionáže ve prospěch Maďarska, zbaven poslanecké imunity a 5. října odsouzen Krajským soudem v Bratislavě na patnáct let.⁹ HSLS vzala Tuku v ochranu a kvůli jeho odsouzení, proti kterému Tuka podal odvolání, vystoupila z vlády¹⁰, což přivedilo rozpuštění Národního shromáždění a předčasné volby 15. listopadu 1929; Hlinka intervenoval za Tuku u prezidenta Masaryka (ovšem marně¹¹) a strana jej kandidovala na své kandidátce na prvním místě v košickém volebním kraji. Hlinka před volbami sám přijel do Košic, kde se za Tuku na předvolebním shromáždění postavil. Po-

6 Slovák, č. 228, 8. 10. 1929, s. 4.

7 Slovák, č. 248, 1. 11. 1929, s. 2.

8 Masarykův ústav a Archiv AVČR, Archiv ústavu T. G. Masaryka (dále AÚTGM), fond Edvard Beneš I. (dále EB/I), kart. 67, fasc. 2, č. 1267/25.

9 K Tukovu procesu viz: Illýová, Zuzana: Proces s Vojtěchem Tukou. In: Schelle, Karel – Tauchen, Jaromír (eds.): Encyklopedie českých právních dějin. Sv. VIII. Procesy (do roku 1949). Praha 2017, s. 239–248.

10 Slovák, č. 229, 9. 10. 1929, s. 1.

11 Rychlík, Jan – Vašek, Richard – Lacko, Miroslav (eds.): Korespondence T. G. Masaryk – slovenští veřejní činitelé (1918–1937). Praha 2019, dok. 182, s. 323–325.

dle Hodžova Slovenského denníku „akonáhle začal [Hlinka] hovoriť o Tukovi, rozpútala sa búrka odporu.“¹² Slovenský denník v této souvislosti tvrdil, že HSLS dostala na volby peníze z Maďarska, podobně jako je díky Tukovi brala už v roce 1925.¹³ Bez ohledu na to kandidátka HSLS v košickém kraji propadla a Tuka, v tom čase už odsouzený prvostupňovým soudem, mandát nezískal. HSLS a především Andrej Hlinka nechtěli uznat, že s podporou Tuky udělal chybu, a proto neúspěch vysvětlovali tím, že proti straně vznikla v košickém kraji „jednotná fronta teroristov a korupčníkov v špinavej práci“ a že „všetky strany sa spojili, len aby neprešiel Tuka.“¹⁴

Dalším svérázným způsobem vedení předvolební kampaně bylo rozbíjení schůzí konkurujících politických stran, o nichž často referoval stranický tisk. Vystoupení řečníků byla často rušena pískáním, řevem, vykřikováním různých hesel apod. „Slovák“ před volbami v roce 1925 citoval z údajného manuálu vedení agrární strany, kde se psalo toto: „V obcích, kde jsou konány schůze jiných stran, zorganizujte na nich hromadnou účast našich lidí a pokud řečník útočí na naši stranu nebo jednotlivé osoby, znemožněte mu dál pokračování. Když nemáte k dispozici řečníka, znemožněte chůzi sborovým zpěvem známých písní.“¹⁵ Podobné metody ale používaly i jiné strany a organizátoři se jimi dokonce veřejně chlubili v tisku. Ludácký „Slovák“ např. před volbami v roce 1935 napsal, že do Sv. Jura přijel na přednášku sociálně-demokratický poslanec a ministr Dr. Ivan Dérer, avšak jeho zamýšlené vystoupení se prý přeměnilo v ľudáckou demonstraci: Dérerovi bylo znemožněno vystoupit, protože ľudáci neustále hlasitě volali „Ať žije Hlinka.“¹⁶ Agrární „Slovenský denník“ zase informoval o tom, že v obci Dolná Suča (okr. Trenčín) v neděli 8. listopadu 1925 chtěli na schůzi vystoupit kandidát HSLS Jozef Tiso a senátor Juraj Ďurčanský, ale obec se prý postavila proti nim a „ledva počali hovoriť, taký hluk sa strhol, že vôbec zhromaždenie nebo zadržané“ (uskutečněné). Dav prý volal: „Chodte do Maďarska, horthysti ste, dostali ste od Maďarov pol milióna.“¹⁷

Pokud se konkurentovi podařilo skutečně schůzi rozbít, psal tisk o „volebním teroru“, pokud se to ale nepodařilo, přinesl zprávu o nečistých metodách protivníka, které nepřinesly úspěch. Sociálně-demokratické „Robotnícke noviny“ se např. v roce 1935 chlubily, že se sociálním demokratům podařilo rozbít

12 Slovenský denník, č. 242, 20. 10. 1929, s. 2.

13 Slovenský denník, č. 239, 17. 10. 1929, s. 2.

14 Slovák, č. 248, 1. 11. 1929, s. 2. Viz též Hlinkův úvodník „Bojovali sme mužne a zvíťazili sme čestne“ na s. 1.

15 Slovák, č. 251a, 7. 11. 1925, s. 3.

16 Slovák, č. 104, 7. 5. 1935, s. 4.

17 Slovenský denník, 12. 11. 1925, s. 2 (článek: Vykopli ich z dediny).

ľudácké shromáždění v Šuranech, zatímco „Slovák“ naopak napsal, že „vrieskanie a pískanie niekoľkých súdruhov nepomýlilo našich rečníkov.“¹⁸ Referování stranického tisku o průběhu schůzí nikdy nebylo objektivní, což je celkem pochopitelné. Schůze vlastní byly vždy „mohutné“ a byly „výrazem nadšení našeho lidu“, zatímco schůze jiných stran se (údajně) těšily okázalému nezájmu voličů. Tak např. titulky z předvolebního shromáždění HSLS v Bratislavě před volbami v roce 1929 např. hlásaly: „Slovenská Bratislava nadšená za autonómiu. Ohromný úspěch našej strany a úplné fiasko rozbíjačskej socialistickej luzy. Skvelé reči dr. Tisu, Siváka, dr. Mederlyho. Ohnivý večer v Bratislave. Dr. Tiso na pleciach akademickej mládeže a robotníkov. Oduševnelé ženy sľiaskiali socialistu, ktorý kričal proti Tukovi.“¹⁹ Skutečnost byla taková, že musela zasahovat policie, která zatkla a předvedla dvanáct osob.²⁰

Stížnosti na „volební teror“, tedy na rušení předvolebních schůzí byly poměrně časté. Někdy rušení schůzí nabylo takového charakteru, že docházelo k těžkým újmám na zdraví a zásahům státní moci, jako např. v roce 1920 v Rumanové v okr. Nitra.²¹ Při zásahu četnictva zde zahynuly dvě osoby.²² Při volbách v roce 1920 si ľudáci opětovně stěžovali na údajný teror ze strany sociálnědemokratických agitátorů. V Ružomberku podle tisku neznámí pachatelé v noci z 2. na 3. dubna 1920 položili pekelný stroj (časovanou nálož) do tiskárny ľudové strany „Lev“. Nic se na štěstí nestalo, protože pekelný stroj byl včas odhalen a zneškodněn.²³

Rvačky měly někdy vážné následky. V Myjavě 4. dubna 1920 zemřel člen místní „Roľnícke besedy“ a člen agrární strany Ján Druga, kterého při rvačce někdo udeřil do hlavy pláňkou z plotu, který dav začal ničit. Druga vyvolal nelibost tím, že vyzýval občany, aby plot neničili.²⁴ V sobotu 7. listopadu 1925 v obci Suchá nad Parnou (okr. Trnava) došlo na předvolební schůzi HSLS ke srážce s agrárníky, kteří se údajně pokoušeli schůzi rozbít. Ľudáci na agrárníky zaútočili holemi, přičemž byl vážně zraněn předseda místní organizace agrární strany Štefan Uhlár. Agrární tisk ve zprávě o této události s názvem „Ľudáci zasa prelievali krv“ upozornil na to, že pachatelé nechali zraněného na místě ležet a neposkytli mu první

18 Slovák, č. 106, 9. 5. 1935, s. 4.

19 Slovák, č. 232, 12. 10. 1929, s. 1 (po konfiskaci druhé opravené vydání). „Istý socialista, ktorý provokačne zakričal „Nech zhynie Tuka“ obklopený bol okamžite našimi statočnými ženičkami a pocítil, že ľudáčky vedia nielen variť, ale i fľiaskať. Jedine polícia ho vyslobodila z nepríjemnej situácie“.

20 Tamtéž, s. 2.

21 Národné noviny, č. 74, 1. 4. 1920, s. 2

22 Sidor, Karol: Slovenská politika na pôde pražského snemu. I. Bratislava 1943, s. 161.

23 Slovák, č. 62, 3. 4. 1920, s. 3.

24 Slovenský denník, č. 83, 14. 4. 1920, s. 1.

pomoc.²⁵ Před volbami v roce 1935 v obci Šarfia (dnes Blatné, okr. Senec), na předvolebním shromáždění, kde vystoupil Hlinka, dav surově napadl jakéhosi občana jménem Leifus, který volal: „Nech žije svätý otec, prelát Šrámek a prelát Hlinka.“²⁶ Davu ľudáků se ale nelíbil Šrámek a tak bez ohledu to, že mezi oslavovanými byl i papež a dokonce sám Hlinka, na rušitele zaútočil. Shromáždění bylo rozpuštěno a na několik osob podáno trestní oznámení pro ublížení na těle.²⁷

Další stížnosti se týkaly tzv. útisku, tj. snaze přímým či nepřímým nátlakem přinutit voliče, aby buď hlasovali pro určitou stranu anebo naopak aby pro určitou stranu nehlasovali. Tak např. důvěrníci ČSSD v místní textilní továrně údajně vyzvali jednoho dělníka, aby buď vystoupil z ľudácké tělocvičné organizace „Orol“, anebo aby opustil závod.²⁸ Podobně prý školní inspektor v Prešově Pavel Galla vyzval všechny podřízené učitele, aby hlasovali pro národní a rolnickou stranu.²⁹ V době voleb v roce 1920 bylo podobné jednání nepostižitelné, nicméně o rok později přijalo Národní shromáždění zvláštní zákon proti útisku, který podobné jednání výslovně zakazoval a trestal.³⁰ Bez ohledu na to k podobným praktikám – pokud máme věřit dobovému tisku – docházelo i nadále. Slovenský zemský viceprezident, exponent agrárníků Jozef Országh,³¹ vydal oběžník pro zaměstnance okresních úřadů, kterým jim zakázal aktivně zasahovat do politiky. Orgán HSES Slovák to vyhodnotil jako zákaz angažovat se v opozičních stranách, a především v HSES.³² Agrárníci zase v roce 1925 tvrdili, že košické ředitelství Československých státních drah (ČSD) propustilo z dílen ve Vrútkách třicet slovenských železničářů, údajně pro odmítnutí podpořit ve volbách „správnou“, tj. v tomto případě národně-socialistickou stranu.³³

Obvinění státní správy, že měří při zásazích „dvojím metrem“ byly rovněž časté. Na předvolebním shromáždění v Kysuckém Novém Městě vystoupil agrárník Ján Ursíny, který ve svém vystoupení napadl Hlinku za to, že se zastává

25 Slovenský denník, č. 257a, 14. 11. 1925, s. 2.

26 Slovák, č. 99, 30. 4. 1935, s. 1.

27 Slovák, č. 103, 5. 5. 1935, s. 3.

28 Slovák, č. 69, 13. 4. 1920, s. 4.

29 Slovák, č. 71, 15. 4. 1920, s. 2.

30 Zák. č. 309/1921 Sb.

31 Zemským (krajinským) prezidentem byl od 1. 7. 1928 Ján Drobný za HSES, agrárník Jozef Országh (1883–1949) se stal viceprezidentem. Po volbách se stal zemským prezidentem.

32 Slovák, č. 235, 16. 10. 1929, s. 2, Slovák, č. 245, 27. 10. 1929, s. 2 (článek: „V úradoch politizovať sa prísne zakazuje“)

33 Slovenský denník, č. 256a, 13. 11. 1925, s. 2. Národní socialisté v první vládě Antonína Švehly (7. 10. 1922 – 15. 11. 1925) získali ministerstvo železnic, ministrem byl nejprve Jiří Stříbrný a od 20. 7. 1925 Emil Franke (jako správce ministerstva).

Vojtecha Tuky, odsouzeného za špionáž ve prospěch Maďarska. Skupina stoupců HSLS, která šla zrovna z kostela, začala volat „sláva Hlinkovi“, načež bylo shromáždění rozpuštěno a proti davu zasáhli četníci. Několik osob bylo zbito kolbami pušek a šestnáct osob předvedeno.³⁴ Jak ale podotkl Slovák, když se konala schůze HSLS a řečníci byli rušeni hlasitým pískáním (podle článku mělo jít o Čechy), četníci nezasáhli.³⁵ Před volbami v roce 1925 zase v Michalovcích v neděli 25. října došlo mezi stoupcemi ľudáků a agrárníků ke rvačce, při které padaly údajně i rány z revolveru.³⁶ Sociálnědemokratičtí a agrárníčtí agitátoři byli také obviňováni z vyvolávání rvaček, resp. z jejich vyprovokování svým (údajným) protináboženským štváním.³⁷

Zneužívání kostelů a náboženských akcí k volební agitaci

V už citované zprávě ze 4. listopadu 1925 o situaci před volbami se uvádí: „K tomu ještě ľudová strana pozvala si do obcí misionáře, kteří zpovídají nejen příslušníky ľudové strany, nýbrž i komunisty, a prohlašují jim, že jest těžkým hříchem choditi na schůze jiných stran, anebo čísti jiné tiskoviny než ľudácké. Následkem toho lid, boje se hříchu, ničeho nečte.“³⁸ Zda tomu tak skutečně bylo, anebo zda pisatel přehání, je samozřejmě dnes těžko říct; faktem ale je, že na Hlinkovu slovenskou ľudovou stranu opakovaně chodily na okresní úřady od sociální demokratů a agrárníků stížnosti za zneužívání kostelů k politické agitaci.

Používat jakékoliv církevní objekty (a tedy nejen kostely) a také jakékoliv církevní slavnosti či bohoslužebná shromáždění (např. poutě) k politické agitaci, a především k volebnímu boji, platný uherský zákon č. XV/1899 zakazoval. Podle § 70 tohoto zákona mohl být ten, kdo zneužije náboženský obřad k politické agitaci potrestán pokutou do 5000 Kč anebo vězením až na jeden rok. Přesto k zneužívání církevních akcí k politickým cílům ze strany uherské Katolické ľudové strany (*Katolikus Néppárt*) v uherském období poměrně běžně docházelo a tuto praxi převzala i Slovenská ľudová strana v Československé republice. Tak např. před volbami v roce 1929 farář v Nemšové při kázání brojil proti sociálním demokratům a pod trestem věčného zatracení vyzýval farníky, aby hlasovali za HSLS.³⁹ Ministr školství agrárník Anton Štefánek na vystoupení v Šaštíně na

34 Slovák, č. 242, 24. 10. 1929, s. 2.

35 Slovák, č. 243, 25. 10. 1929, s. 4.

36 Robotnícke noviny, č. 245, 28. 10. 1925, s. 4.

37 Slovák, 18. 4. 1920, s. 3.

38 AÚTGM, f. EB/I, kart. 67, fasc. 2, č. 1267/25.

39 Robotnícke noviny, č. 244, 16. 10. 1929, s. 5.

Záhorí, jinak známém poutním místě, otevřeně kritizoval ľudáky za zneužívání kostelů k agitaci.⁴⁰ HSLS samozřejmě popřela, že by k něčemu podobnému docházelo. Nicméně před volbami v roce 1929 „Slovák“ otevřeně napsal, že žádný katolík nemůže hlasovat pro agrární stranu, protože agráři „humplují naše církevní školství, podporují nevereckých učitelů a ničí duchovní majetky lidu.“⁴¹ Ministry školství ve vládě panské koalice (jejíž součástí ovšem v letech 1927–1929 byla i HSLS) byli totiž slovenští agráři: nejprve Milan Hodža a po něm Anton Štefánek.

Předvolební shromáždění HSLS byla často konána v neděli hned po mši, a to před kostelem, anebo při příležitosti náboženských poutí po jejich formálním ukončení. Takovéto praktiky byly „na hraně“ a záleželo na interpretaci místních úřadů. Sociální demokraté proto upozorňovali své straníky a sympatizanty, aby každý podobný případ hned udali nejbližší četnické stanici nebo okresnímu úřadu.⁴² Před volbami v roce 1935 vydal zemský prezident Országh zvláštní vyhlášku, v níž upozorňoval znovu kněze na zákaz agitace v kostelích i před nimi. Slovák na to reagoval tím, že poukázal na skrytou agitaci prováděnou okresními náčelníky, obecními notáři a (údajně) i četníky, vesměs exponenty agrární strany.⁴³ Šlo o to, že četníci na příkaz zemského úřadu strhávali konkrétní volební plakáty autonomistického bloku, protože je státní zastupitelství v Bratislavě zabavilo.⁴⁴ Podobně se zachoval i okresní náčelník v Humenném, což bylo kvalifikováno jako porušení apolitičnosti státní správy.⁴⁵

Nutno říct, že na převážně katolickém Slovensku byla především na venkově podpora církve a místních duchovních pro HSLS k nezaplacení. To byl také důvod, proč ti katolictví kněží, kteří přešli k Mičurovi a ČSL, byli ze strany ľudáků vnímáni jako ještě větší nepřátelé než agráři a sociální demokraté.⁴⁶ V tomto směru došlo k vážnému incidentu v roce 1925 v obci Nedožieru u Prievidze, kde místní farář Peter Briška, šéfredaktor nově založených Mičurových novin „Ludová politika“ a bývalý člen SLS, kandidoval za ČSL. Večer 27. října 1925 přišlo do obce několik stoupenců HSLS, údajně podnapilých. Skupinu vedli ľudácký poslanec a redaktor Jozef Sivák a farář Missúth z Prievidze. Ti večer svolali schůzi HSLS,

40 Slovák, č. 241, 23. 10. 1929, s. 3.

41 Slovák, č. 229, 9. 10. 1929, s. 3.

42 Robotnícke noviny, č. 106, 9. 5. 1935, s. 3

43 Slovák, č. 109, 12. 5. 1935, s. 3.

44 Slovák, č. 110, 14. 5. 1935, s. 4, Slovák, č. 112, 16. 5. 1935, s. 2..

45 Slovák, č. 113, 17. 5. 1935, s. 4.

46 Podobně HSLS ostře vystoupila proti starým členům strany Floriánovi Tománkovi a Ferdinandovi Jurigovi, kteří pro nesouhlas s Hlinkovou podporou Tukey byli ze strany vyloučeni a založili potom vlastní stranu – viz např. Slovák, č. 228, 8. 10. 1925, s. 4.

na které vyzývali věřící, aby Briškovi jako farníci nic nedávali a vyhnali jej z obce. Následující den, tedy o státním svátku, přišla údajně do obce skupina podnapilých ľudáků z Prievidze, kteří podněcovali vesničany k útoku na faru a v místním hostinci vykřikovali: „My musíme toho Brišku zabit“. Podle „Ludové politiky“ a také „Slovenského denníku“, který článek z Ludové politiky převzal, podnapilí ľudáci pak skutečně zaútočili na faru, ale protože nenašli Brišku doma, inzultovali jiné osoby, které zde našli.⁴⁷ Mičurova „Ludová politika“ 3. listopadu 1925 dokonce napsala, že ľudáci chtěli Brišku zavraždit, zatímco „Slovák“ celkem pochopitelně tvrdil, že veškerá tato obvinění jsou vymyšlená.⁴⁸

Uplácení voličů

U agrární strany můžeme klidně hovořit o kupování hlasů pomocí příslibů přidělu půdy v rámci pozemkové reformy a příslibů odlesnění pro vznik nových pastvin. Obvodní úřadovny pro pozemkovou reformu byly totiž pevně v rukou agrární strany, a především právě na Slovensku byly vynikajícím agitačním prostředkem. Není jistě náhodou, že průběh pozemkové reformy se vždy zrychloval právě před volbami, přičemž půda byla přidělována především členům a stoupcům agrární strany.⁴⁹ Jiným agitačním prostředkem byly i dotace ze státních prostředků pro obec, především v případě škod způsobenými povodněmi nebo požáry, jak se to stalo např. před volbami v roce 1929 v obci Kalinovo v okrese Medzilaborce.⁵⁰ V roce 1925 údajně agitátoři („korteši“) agrární strany v Trnavě obcházel před volbami domy a vyzývali voliče aby jim ještě před samotnou volbou odevzdali kandidátku HSLS, za což jim slibovali přiděl půdy.⁵¹ Šarišský župan Pavol Fábry byl v ľudáckém tisku veřejně obviněn z toho, že upláčí voliče, aby hlasovali pro národní a rolnickou stranou a zneužívá tak svou pravomoc.⁵²

Při volbách v roce 1925 byli agrárníci obviňováni, že rozdělují na venkově skoro zadarmo dřevo ze státních lesů svým stoupcům a ľudákům slibují, že pokud pro ně budou hlasovat, „dostanou také.“ „Slovák“ citoval jakýsi oběžník vedení agrární strany, v němž byli svolavatelé agrárních schůzí vyzýváni, aby při získávání voličů „neľutovali niekoľko fliaš piva“.⁵³ Dokonce byli agrárníci ľudáky

47 Slovenský denník, č. 248, 4. 11. 1925, s. 1.

48 Viz článek „Podlosť Ludovej politiky, Slovák, 7. 11. 1925, s. 2.

49 Keď agrárníci parcelujú. Robotnícke noviny, č. 245, 28. 10. 1925, s. 4.

50 Robotnícke noviny, č. 244, 26. 10. 1929, s. 5.

51 Slovák, č. 258a, 15. 11. 1925, s. 7.

52 Slovák, č. 65, 8. 4. 1920, s. 2, též Slovák, č. 67, 10. 4. 1920, s. 2.

53 Slovák, č. 248, 4. 11. 1925, s. 3.

obviňování, že přímo „kupují duše“ a platí za každý hlas voličům 50 Kč.⁵⁴ Kontrola byla možná, pokud volič po volbách přinesl kandidátku HSLS, takže bylo zřejmé, že ji do volební urny nehodil. Nutno však říct, že takovýto způsob podplácení rozhodně nebyl za první republiky běžný.

V roce 1929 před volbami ľudácká polovojenská organizace Rodobrana, oficiálně sice již zakázaná, avšak ve skutečnosti dále působící, vydala prohlášení, že „argaláši a mičuráci alkoholom omamujú, my s pravdou získávame tisíce Hlinkovej zástave.“⁵⁵ Podobně neúspěch Tuky v košickém volebním kraji připsali ľudáci skutečnosti, že agrární strana přidělovala před volbami půdu maďarským rolníkům na jižním Slovensku a místní Maďaři prý proto hlasovali „pre argalášov“.⁵⁶

Volební machinace

Na rozdíl od uherských dob se volební machinace za první republiky na Slovensku děly formálně v mezích zákonů, byť často tyto zákony byly aplikovány proti původnímu záměru zákonodárce. Na prvním místě je třeba jmenovat rozdělení voličů do volebních krajů. Současně se schválením ústavy 29. února 1920 byly schváleny i volební řády pro poslaneckou sněmovnu a pro senát.⁵⁷ Pro volby do poslanecké sněmovny Slovensko tvořilo celkem sedm volebních krajů, v nichž se volilo celkem 62 poslanců (z celkového počtu 300), pro senát čtyři kraje, v nichž se volilo 31 senátorů (z celkového počtu 150), později od roku 1925 jen 61 poslanců a třicet senátorů.⁵⁸ Poslanci a senátoři ze slovenských krajů tedy tvořili 20 %. Tento poměr přibližně odpovídal poměru počtu obyvatel Slovenska k počtu obyvatel celé republiky, který v roce 1921 představoval 22,01 % obyvatelstva republiky.⁵⁹ Důležitější ale bylo to, že volební kraje byly rozděleny tak, aby maďarské obyvatelstvo, obecně považované za nespolehlivé, volilo poměrně méně poslanců a senátorů než obyvatelstvo slovenské. Maďarské obyvatelstvo se „rozřídilo“ v rámci XVI. volebního kraje se sídlem v Nových Zámčích (patřila sem Bratislava-město i Bratislava-vidiek a malacký okres i nitranský okres – volilo se zde 11 poslanců). Volební kraj XX se sídlem v Košicích, kde bylo nejvíce maďarských voličů, volil jen 7 poslanců, zatímco sousední, mnohem méně lidnatý kraj XXI se sídlem v Prešově, jich volil 10.

54 Slovák, č. 248, 4. 11. 1925, s. 3.

55 Slovák, č. 241, 23. 10. 1929, s. 6.

56 Slovák, č. 246, 1. 11. 1929, s. 2.

57 Zák. č. 123/1920 Sb. a č. 124/1920 Sb.

58 Zák. č. 205/1925 Sb. ze dne 15. 10. 1925 a zák. č. 206/1925 Sb. z 15. 10. 1925. Poslední úprava byla provedena zák. č. 58/1935 Sb. ze dne 11. dubna 1935.

59 V Československu bylo 13 613 172 obyč., na Slovensku 2 996 336, obyvatelstvo Slovenska tedy tvořilo 22,01% obyvatelstva republiky.

Existovala možnost vyloučení části „nepohodlných“ voličů přímo z volebního práva.⁶⁰ Podmínkou volebního práva bylo totiž zapsání do voličského seznamu v některé obci, přičemž volič mohl být zapsán pouze v jedné obci. Tuto zásadu stanovil zákon o stálých seznamech voličských z 19. prosince 1919.⁶¹ Zápis do voličského seznamu byl tedy *conditio sine qua non* a bez trvalého bydliště v obci do něj nikdo nemohl být zapsán. Trvalý pobyt musel být skutečný a musel trvat alespoň tři měsíce před datem vyložení voličských seznamů před volbami⁶², nestačila tedy samotná policejní přihláška pobytu, jestliže občan ve skutečnosti v obci nebydlel. Otázka faktického pobytu v obci byla často předmětem stížností k volebnímu soudu.⁶³ O včasné zapsání do voličského seznamu v místě bydliště se musel každý občan postarat sám. Protože ale evidence občanů byla především na Slovensku značně nedokonalá a ve dvacátých letech často neúplná, a především na Slovensku bylo poměrně běžné, že se lidé o volby nestarali, a hlavně ve dvacátých letech byla ještě část obyvatelstva negramotná (hlavně na východě země), docházelo často k tomu, že někteří občané mající v obci trvalý pobyt do seznamů včas zaneseni nebyli. Do jaké míry šlo jen o nedopatření a do jaké o záměrnou manipulaci, je dnes těžké říct; např. Hlinkova slovenská ľudová strana před volbami roku 1929 tvrdila, že jde o záměrnou manipulaci ze strany vládnoucích agrárníků. Ústřední orgán HSLS Slovák uveřejnil 24. října toto oznámení: „Všetkým naším přívržencem do zvláštnej pozornosti. Dochádzajú nám správy, že na mnohých krajoch naši otvorení prívrženci hromadne boli vynechaní z voličských zoznamov. Proti tomuto straníckemu zneužívaniu úradnej moc, žiaľ, teraz už nemôžeme vymôcť nápravu. Dochádzajú tiež správy, že miestami chcú proti nám aj tak pracovať, že naším prívržencom nedoručia volebné legitimácie a kandidátne listiny. Keby sa tak stalo, upozorňujeme našich voličov, že v takom prípade nech sa len dostavia pred volebnú komisiu a tá, nakoľko vo volebných zoznamoch sú zavedení, musí prijať ich hlas.“⁶⁴

60 Volební právo do poslanecké sněmovny se vztahovalo na všechny československé občany mající trvalé bydliště v některé obci Československé republiky a byli starší 21 let, do senátu starší 26 let, pasivní volební právo náleželo všem občanům starším 30 let, kteří byli československými občany alespoň tři roky a pasivní občanům starším 45 let, kteří byli občany alespoň deset let (tato podmínka logicky neplatila při prvních volbách v roce 1920). Volební právo nepřislušelo od roku 1927 vojákům v činné službě a příslušníkům četnictva – viz zák. č. 56/1927 Sb.

61 Zák. č. 663/1919 Sb.

62 Volit ani být voleni proto nemohli českoslovenští občané trvale žijící v cizině, a to ani v případě, že v den volby přijeli na území Československé republiky.

63 Srv. např. Národní archiv (NA), fond Volební soud (VS), inv. č. 608–680, kart. 14 a 15, čj. 15-87/1927: stížnost Antona Melzera z Duchcova proti zapsání 73 osob do voličských seznamů v Duchcově, protože bydlí v ruských barácích v katastru obce Zabušany a Ledvice.

64 Slovák, č. 242, 24. 10. 1929, s. 1.

Až do roku 1927, kdy vláda panské koalice (v níž mimo jiné seděli i luďáci) zbavila vojáky volebního práva, to byli často právě vojáci základní služby, kteří včas nebyli zapsáni do volebních seznamů v posádce, kde sloužili a tím jim bylo znemožněno volit. Kromě toho si luďáci stěžovali i na to, že do kasáren nejsou dodávány jejich kandidátní listiny. Jako příklad uvedli v roce 1925 kasárna v Trnavě. Obdobný případ měl nastat i v Bratislavě.⁶⁵ Ani v tomto případě ale nelze jednoznačně říct, zda šlo o úmysl, nebo jen o administrativní chybu způsobenou nedostatečnou evidencí občanů.

Problém státního občanství

Obecně platí, že volební právo do zastupitelských orgánů přísluší jen občanům daného státu.⁶⁶ Otázka státního občanství je ovšem vnitřní záležitostí každého státu a každý stát si proto sám určuje kritéria, podle kterých se určuje, kdo je a kdo není jeho občanem. To bývá problém v případě, že se rozpadne nějaký mnohonárodnostní stát, protože není nic snazšího než stanovit toková kritéria, aby se „nežádoucí“ občané doposud jednotného státu nestali občany státu nástupnického. Ani v případě vzniku Československa po roce 1918 tomu nebylo jinak.

Bezprostředně po vzniku republiky nebylo vůbec jasné, kdo je jejím občanem. Kritéria byla stanovena teprve zákonem č. 236/1920 Sb. z 9. dubna 1920 o úpravě domovského práva a státní příslušnosti. Československými občany se stávali ti někdejší rakouští a uherští státní příslušníci, kteří nejpozději 1. ledna 1910 získali domovské právo v některé obci ležící nyní na československém území a neztratili je do nabytí účinnosti zákona, jejich děti (i když samy domovské právo na území Československa neměly), dále osoby mající trvalé bydliště na území postoupeném Německou říší Československu (Hlučínsko) a jejich děti, i když samy trvalé bydliště na tomto území neměly, a bývalí rakouští či uherští občané, kteří sice k 1. lednu 1910 neměli domovské právo na území ČSR anebo jej později ztratili, avšak byli po 28. říjnu 1918 přijati za trvalé úředníky československého státu nebo československého státního ústavu či podniku. Žena sňatkem vždy nabývala domovské právo, a tedy i státní příslušnost manžela, zatímco nemanželské děti měly vždy domovskou a státní příslušnost matky. Řečeno jinak: československými státními občany nebyli ti někdejší rakouští a uherští občané, kteří sice bydleli trvale v některé obci na území Československa, ale nezískali zde nejpozději 1. ledna 1910 domovské právo. Toto opatření se na Slovensku a Podkarpatské Rusi dotklo především osob maďarské národnosti, jejichž domovské právo leželo v původní obci mimo území

65 Slovák, č. 257, 14. 11. 1925, s. 2.

66 Pro volby do obecních zastupitelstev dnes v Evropské unii platí, že se jich mohou zúčastnit všichni občané EU bez ohledu na státní příslušnost té které členské země.

republiky. Naproti osoby, které byly „podle rasy a jazyka Čechoslováky“, tj. etničtí Češi a Slováci, byli zákonem jednostranně zvýhodnění: i v případě, že měli domovské právo v obci mimo území republiky, mohli získat československé občanství prohlášením (opcí).⁶⁷

Pro určení, kdo je občanem, měla navíc velký význam skutečnost, že podmínky nabytí domovského práva v obci se v Předlitavsku a Zalitavsku (a tedy i v českých zemích a na Slovensku) lišily. V Předlitavsku podle zákona ze 3. prosince 1863 o domovském právu⁶⁸ měl každý domovské právo tam, kde měl při vstoupení zákona v platnost už dříve trvalé bydliště a ani pokud se přestěhoval, jeho domovské právo se neměnilo. V podstatě záleželo na samotné obci, do níž se přistěhoval, zda jej do svého svazku přijme, byť novela zákona z 5. prosince 1896⁶⁹ stanovovala, že nejsou-li proti žadateli námítky (tj. především nebyl-li trestán), platí-li řádné obecní daně a bydlí v obci alespoň deset let, má nárok na udělení domovského práva v této obci. O takovéto udělení ale musel výslovně požádat a musela mu o tom být vydána listina – domovský list. Pouze státní a veřejní zaměstnanci nabývali automaticky ex lege domovské právo v místě svého působení. Uherský zákon č. XXII/1886 v návaznosti na zákon č. V/1876 naproti tomu připouštěl (§ 10) udělení domovského práva automaticky po čtyřletém pobytu v obci, pokud zde za tuto dobu alespoň jednou platil daně. Písemný důkaz o tom, že občan platil v obci daně, přitom podle rozhodnutí uherského Nejvyššího správního soudu č. 19/1897 K. nemusel být vyžadován. Rozhodnutím československého Nejvyššího správního soudu z 6. října 1923 byla ale stanovena zásada, že domovské právo v obci pobytu nikdo automaticky pobytem nenabývá, a to ani na bývalém uherském území, takže pokud o něj výslovně nepožádá, zůstává občanům domovské právo z původní obce, resp. domovské právo získané po rodičích. Řečeno jinak, na celé území republiky byl vztažen rakouský princip.⁷⁰

67 Schválení uvedeného zákona těsně před volbami nebylo náhodné. Podle ustanovení saint-germainské minoritní smlouvy z 10. září 1919 bylo totiž Československo povinno bez dalších podmínek udělit státní občanství všem osobám – dosavadním rakouským, uherským a německým státním příslušníkům – které měly už při jeho vzniku na území republiky trvalé bydliště, a to bez ohledu na to, zda tam měly i domovské právo. Podmínky získání státního občanství byly tedy podle zákona z 9. dubna 1920 mnohem restriktivnější, než měly být podle ustanovení saint-germainské smlouvy. Československo zde o své újmě převzalo pro něj příznivější článek 62 trianonské mírové smlouvy s Maďarskem, která jej zavazovala udělit občanství jen osobám, které zde měly domovské právo už od 1. ledna 1910.

68 Říšský zákoník (ř. z.), zák. č. 105/1863 ř. z.

69 Zák. č. 222/1896 ř. z.

70 Viz: Seton-Watson, Robert William: *The Situation in Slovakia and the Magyar Minority. Memorandum for President T. G. Masaryk.* Publikováno: Rychlík, Jan – Marzík, Thomas David – Bielik, Miroslav (eds.): *R. W. Seton-Watson and His Relations with the Czechs and Slovaks, 1906–1951. Documents I.* (dále jen RWSW-D). Martin – Praha 1995, doc. 139, s. 414–415.

S ohledem na uvedenou praxi se řada lidí žijících na Slovensku nebo na Podkarpatské Rusi, mající své kořeny v těch částech Uher, které nepřípadly k československému území, anebo v Haliči, nemohla prokázat domovským právem v žádné československé obci. Tím pádem nebyli považováni za československé občany a nemohli být zapsáni do seznamu voličů. Praxe vyžadování dokladů dokazujících domovské právo byla uplatňována především vůči etnickým Maďarům, kteří byli považováni a nespolehlivý živel volící iredentistické strany nebo KSC, tedy politické strany z hlediska vládnoucího establishmentu nežádoucí. Na ústavní soud docházely stížnosti na nezapsání voličů do voličských seznamů, ačkoliv podle stěžovatelů šlo československé občany, anebo naopak stížnosti na zapsání do voličských seznamů osob, které údajně československými občany nebyly.⁷¹ Tak byl např. vyškrtnut z voličských seznamů užhorodsko-mukačevský řeckokatolický biskup Anton Papp, známý maďarón, jehož československé občanství nebylo uznáno.⁷² Známy byl případ poslance maďarské Křesťansko-socialistické strany Lajose Körmendy-Ékese z Košic, který byl v roce 1925 dodatečně zbaven poslaneckého mandátu a vyškrtnut i se svou manželkou z voličského seznamu jako cizinec, ačkoliv žil v Košicích dvacet pět let a byl zde členem městského zastupitelstva.⁷³ Za udělení domovského práva i tím i získání státního občanství byly přitom často vybírány vysoké poplatky: stížnost maďarské vlády u Společnosti národů v Ženevě hovoří v jednom případě o poplatku 45 000 Kč, podle R. W. Setona-Watsona, který záležitost zkoumal a sepsal o ní v roce 1928 zvláštní memorandum byly částky 5 – 15 000 Kč celkem běžné.⁷⁴

Pokud volební soud zjistil, že státní občanství zvoleného poslance či senátora, anebo jejich náhradníka, který měl nastoupit na uvolněné místo podle pořadí na kandidátní listě, je sporné, mandát neověřil a pokud již někdo poslancem či senátorem byl, jeho mandát zrušil. Podle § 4 odst. 3 ústavy žádný příslušník cizího státu nemohl být zároveň občanem Československé republiky, což bylo interpretováno i v opačném směru, že totiž československý občan nemůže být podle československého práva současně občanem jiného státu. Jako cizí občan nenabýval československé občanství ani v případě, že byl ustaven trvale státním či veřejným úředníkem ve smyslu zákona č. 236/1920 Sb., pokud se z druhého občanství nevyvázal, nebo se jej alespoň výslovně nezřekl. Volební soud stál na stanovisku, že nabytím cizího

71 NA, VS, inv. č. 210–224, kart. 5, čj. V-47-61/1923; Stížnost Dr. Jana Paulíka z Užhorodu na nezapsání 15 obyvatel Užhorodu do voličských seznamů města, též inv. č. 225–227, čj. V 63-65/1923, stížnost Árký Árkose z Užhorodu za nezapsání tří obyvatel Užhorodu do seznamu voličů.

72 NA. f. VS, i. č. 272, kart. 6, čj. V 503/1923

73 RWSW-D, dok. 139, s. 416; srv. NA, VS, inv. č. 363–364, kart. 9, čj. V 2/1925 a V 3/1925, inv. č. 379, kart. 10, čj. V 90/1925.

74 RWSW – D, dok. 139, s. 415.

státního občanství ztrácí občan volitelnost.⁷⁵ Ve věci sporného státního občanství je známý případ Karla Perglera, kterému po volbách v roce 1929 nebyl ověřen poslanecký mandát s odůvodněním, že nabytím státního občanství USA československé občanství pozbyl; mezi ČSR a USA totiž existovala dohoda o zamezení dvojího občanství vzniklého udělením (naturalizací).⁷⁶

Záležitost státního občanství na Slovensku a Podkarpatské Rusi částečně řešil zákon z 1. července 1926, nazývaný podle svého předkladatele, slovenského sociálně-demokratického politika Ivana Déreera, „Dérerovým zákonem“ (lex Dérer).⁷⁷ Podle tohoto zákona mohly získat československé občanství i osoby, které neměly v žádné slovenské či podkarpatoruské obci domovské právo (resp. nemohly dokázat, že takové právo mají), pokud v některé obci na území republiky žily alespoň čtyři roky před 1. lednem 1910 (tj. alespoň od 1. ledna 1906) a své bydliště do nabytí platnosti zákona trvale neopustily či jinak neztratily. V praxi tedy bylo státní občanství na Slovensku či Podkarpatské Rusi vázáno na alespoň dvacetiletý nepřetržitý pobyt. Podmínkou získání občanství byla nicméně úplná zachovalost jak z hlediska obecné kriminality, tak z hlediska politického. I když Dérerův zákon mnoha lidem z řad maďarské menšiny skutečně pomohl, stal se současně zbraní proti stoupcům maďarské iredenty a často také vůči maďarským komunistům. Podmínka politické zachovalosti a loajality totiž umožňovala vyloučit z nároku na občanství a tím i z volebního práva politicky nežádoucí osoby. V případě získání státního občanství na základě Dérerova zákona byli i takovíto noví občané zbaveni volebního práva (a tím i volitelnosti) při volbách v roce 1929, protože nesplňovali podmínku tříletého státního občanství pro volby do poslanecké sněmovny, respektive desetiletého státního občanství do Senátu.

Zbavení mandátu a nepovolání náhradníka

Do volebního seznamu nemohl být zapsán ten, kdo byl právoplatným rozsudkem soudu zbaven práva nakládat se svým majetkem, kdo upadl v konkurs, pokud konkursní řízení nebylo skončeno, anebo kdo byl v donucovací pracovně. Volebního práva dále pozbýval ten, kdo byl soudem odsouzen v trestním řízení a soud zároveň vyslovil zbavení volebního práva. Doba, po kterou občan nemohl volit ani být volen, musela být v rozsudku soudu stanovena.

Odsouzení poslance pro trestný čin mělo za následek ztrátu mandátu, kterou vyslovoval volební soud. Časté bylo na počátku třicátých let zbavování mandátu

75 Weyr, František: *Československé právo ústavní*. Praha 1937, s. 135.

76 NA, VS, inv. č. 820, kart. 18, č.j. V 15/1932, návrh Dr. Karla Perglera na obnovu řízení ve věci jeho volby za poslance Národního shromáždění. Dohodu o zamezení dvojího občanství vzniklého naturalizací mezi ČSR a USA viz pod č. 169/1929 Sb.

77 Zák. č. 152/1926 Sb.

u poslanců a senátorů KSČ odsouzených za zločin veřejného násilí, tj. v praxi zpravidla za účast na rvačkách s policisty nebo četníky při různých demonstracích.⁷⁸ Obdobným způsobem docházelo k neověření mandátu náhradníků v případech, že mezi jeho zvolením jakožto náhradníka na kandidátní listině a povoláním za náhradníka na uprázdněné místo došlo k odsouzení pro trestný čin mající za následek ztrátu volebního práva. Podle rakouského trestního zákona⁷⁹ i podle uherského trestního zákoníku⁸⁰ nebyly trestné činy a přečiny politického charakteru považovány za nečestné, a proto samy o sobě neměly za následek ztrátu volebního práva.⁸¹ Avšak zákon na ochranu republiky (č. 50/1923 Sb.) podobné ustanovení neměl a vyslovení ztráty volitelnosti bylo naopak běžným vedlejším trestem vyslovovaným i při odsouzení za menší přečiny, např. verbálního charakteru. Opatření opět dopadalo především na příslušníky iredentistických stran a na komunisty. Ztrátou volitelnosti byl na Slovensku postižen např. známý poslanec za KSČ Štefan Major.⁸²

Pokud byl někdo odsouzen a potom zvolen poslancem či senátorem či povolán jako náhradník v době, kdy rozsudek trestního soudu ještě nenabyl právní moci z důvodu podání odvolání nebo zmateční stížnosti, anebo když byl poslanec či senátor vydán k trestnímu stíhání, ale ještě před vynesením právoplatného rozsudku byla sněmovna rozpuštěna a odsouzený v nových volbách nabyl nový mandát, volební soud mandát neověřil, ale vyčkal na konečné rozhodnutí odvolacího soudu. Toto se stalo v roce 1929 několika poslancům za KSČ, kteří museli ve vazbě čekat na rozhodnutí odvolacího soudu a na základě jeho potvrzujícího rozsudku byly mandáty zrušeny.⁸³ Při volbách 19. května 1935 nebyl z vyšetřovací vazby propuštěn opakovaně zvolený poslanec za KSČ Josef Štětka, protože jej předchozí sněmovna zbavila poslanecké imunity a nová sněmovna údajně nebyla příslušná mu tuto imunitu vrátit.⁸⁴ Šlo ale o velmi problematický přístup na hraně ústavnosti.

Na Slovensku vznikla v roce 1929 souvislosti s Tukovou aférou otázka, zda v případě jeho zvolení za poslance ještě před vynesením odsuzujícího rozsudku, resp. v případě podání odvolání z odsuzujícího rozsudku, bude Tukův jeho platný. Pro-

78 Viz např. NA, VS, inv. č. 822, kart. 18, čj. V 27/1933 – zbavení mandátu poslance za KSČ Čeňka Hrušky, inv. č. 824, kart. 19, V 31/1933, zbavení volitelnosti poslance za KSČ Dr. Viktora Šterna, inv. č. 825, kart. 19, čj. V 32/1933 – zbavení mandátu senátora za KSČ Ivana Lokoty.

79 Císařský patent č. 117/1852 ř. z.

80 Országos törvény (Zemský zákoník), zák. čl. V/1878

81 Zák. č. 131/1867 ř. z. Viz k tomu Weyr, František: Československé právo ústavní. Praha 1937, s. 121.

82 NA, VS, inv. č. 816, kart. 18, č. V 83/1931.

83 Sidor, Karol: Slovenská politika na pôde pražského snemu, IV., s. 11.

84 Slušný, Jaromír: Proces s vedením Komunistické strany Československa. In: Schelle, Karel – Tauschen, Jaromír (eds.): Encyklopedie českých právních dějin. VIII. Procesy (do roku 1949). Praha 2017, s. 334.

tože o Tukův proces se velmi zajímal prezident Masaryk, nechala si prezidentská kancelář v předmětné věci vypracovat odborný posudek. Ten vyzněl v tom smyslu, že mandát sice bude platný, avšak volební soud jej v případě odsuzujícího rozsudku dodatečně zruší, protože Tuka ztratí volitelnost.⁸⁵ Protože ale odsuzující rozsudek padl ještě před volbami a Tuka se odvolal, musel by zřejmě Tuka i tak – stejně jako poslanci za KSČ – setrvat ve vazbě až do rozhodnutí odvolacího soudu.⁸⁶

V případě, kdy na uprázdněný mandát měl být povolán náhradník, a strana se po volbách rozštěpila, vznikala otázka, zda má být povolán náhradník podle pořadí na kandidátní listiny i v případě, že nezůstal členem původní strany, anebo zda mandát připadá náhradníkovi-členovi původní strany, i když nenásleduje jako první v pořadí. Tyto případy se vyskytly v důsledku odtržení sociálně-demokratické levice (a následného vzniku KSČ) od Československé sociálně-demokratické strany dělnické KSČ. V roce 1923 si stěžovali někdejší náhradníci sociální demokracie Jarolím Střítecký, Věra Krčková, Jindřich Sedlák a Karel Pospíšil, že na uprázdněný mandát po zemřelé poslankyni Františce Skunicové za ČSSD byl povolán jako náhradník Josef Konečný (ČSSD), a nikoliv stěžovatelé, nyní členové KSČ, kteří byli na původní kandidátní listině přes Konečným.⁸⁷

Zákon z 25. října 1933⁸⁸ umožnil vládě rozpouštět politické strany, což do té doby možné nebylo, protože strany neměly vlastní právní subjektivitu. Rozpuštěním politické strany zanikaly všechny mandáty získané touto stranou v jakýchkoliv zastupitelských sborech obsazovaných volbou, tedy nejen v Národním shromáždění, ale i v zemských a obecních zastupitelstvech, nemocenských pokladnách atd., stejně jako funkce získané jmenováním za rozpuštěnou stranu. Vláda mohla rozpustit také nově založenou stranu, bylo-li zřejmé, že jde jen o krytí strany rozpouštěné. Na uprázdněná místa se nepovolávali náhradníci, což znamenalo, že poslanecká sněmovna a senát pro zbytek volebního období měla méně než ústavou stanovených 300 poslanců a 150 senátorů. Toto ustanovení bylo fakticky protiústavní, protože počet členů Poslanecké sněmovny a Senátu byl stanoven § 8 a § 13 ústavy. Zákaz strany znamenal současně ztrátu volitelnosti pro někdejší držitele těchto mandátů na dobu tří let.

Rozpuštění strany bylo vnímáno jako krajní řešení a původně mělo být zmocnění vlády časově omezeno jen do roku 1935; později ovšem bylo každoročně prodlužováno. V období první republiky se k rozpuštění politických stran přistupovalo ojediněle – rozpuštěna byla DNSAP a za rozpouštěnou se považovala i DNP, byť se rozešla před

85 MÚA-AAV, AÚTGM, fond T. G. Masaryk-republika (dále TGM-R), sign. 10-1, kart. 398.

86 Karol Sidor uvádí, že toto byl jeden z důvodů, proč se HSLR nakonec rozhodla nepřidělit Tukovi mandát z druhého skrutinia. Viz: Sidor, Karol: Slovenská politika na póde pražského snemu, IV., s. 11.

87 NA, VS, inv. č. 228, kart. 5. čj. V 67/1923.

88 Zák. č. 201/1933 Sb.

rozpuštěním sama.⁸⁹ V roce 1938 byla (17. září) zastavena činnost SdP. Avšak zákona o rozpouštění politických stran bylo v plné míře využito po Mnichovu, v období druhé republiky, a to jak v českých zemích, tak především na Slovensku a na Podkarpatské Rusi. V souvislosti s územními změnami po Mnichovu došlo ještě k další výrazné změně: došlo ke zpochybnění velké části mandátů. Stálý výbor Národního shromáždění se postavil na stanovisko, že ti poslanci, jejichž domovské právo leží v obci na odstoupeném území, ztratily československé občanství a tím i mandát.⁹⁰

Na závěr se ještě okrajově třeba zmínit o volbách do autonomního sněmu Slovenské krajiny 18. prosince 1938. Tyto volby jsou perfektní ukázkou manipulace a volební frašky a odrážejí rychlý průběh transformace demokratického režimu v režim autoritativní, který byl v té době na Slovensku nastolen.⁹¹ Vláda Slovenské krajiny vyhláškou č. 844/38 ze dne 26. listopadu 1938 vypsalala volby do sněmu Slovenské krajiny na neděli 18. prosince 1938. Kandidátní listiny měly být předloženy stranami ve dvou vyhotoveních nejpozději 21 dní před dnem volby, tedy do 12 hodin dne 27. listopadu 1938 předsedovi krajinské (tj. zemské) volební komise u Krajinského úřadu v Bratislavě. Po formální stránce vypsání voleb odpovídalo platným zákonům z doby první republiky, realita však byla jiná. 27. listopad připadl v roce 1938 na neděli, takže reálně bylo třeba podat kandidátní listiny ve skutečnosti už v sobotu 26. listopadu, tedy v týž den, kdy byla publikována vyhláška o vypsání voleb. Úřední noviny, v nichž byla vyhláška publikována, sice vyšly s datem 26. listopadu, expedovány byly ale teprve v pondělí, 28. listopadu 1938, tedy po termínu k odevzdání kandidátních listin. Reálně tak mohl kandidátku podat jen ten, kdo o vypsání voleb a termínu k odevzdání kandidátek věděl už předem a předem také kandidátku sestavil, což bylo samozřejmě pouze vedení HSLS. Ta ji také skutečně v řádné lhůtě podala. Výsledek nemohl nikoho překvapit. Krajinská volební komise, která se sešla 20. prosince, konstatovala, že pro jednotnou kandidátku HSLS hlasovalo celkem 1 260 261 oprávněných voličů, a tato kandidátka tedy získala 98 % všech odevzdaných hlasů. Volební soud sice ověřil mandáty všech třiašedesáti zvolených poslanců⁹², legitimita takovýchto voleb byla ovšem nulová.⁹³

89 Zákon č. 201/1933 Sb. i v takovém případě považoval stranu za rozpuštěnou se všemi právními důsledky.

90 Opatření Stálého výboru Národního shromáždění č. 253/1938 Sb. ze dne 27. 10. 1938. Viz též Archiv Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky (dále jen APSP ČR), fond Národní shromáždění (NS), Poslanecká sněmovna, IV. volební období, stenoprotokol o zasedání Poslanecké sněmovny NS dne 17. 11. 1938, s. 1–2. Dostupné na: <https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/151schuz/s151002.htm> [1. 12. 2010],

91 K tomu viz Bystrický, Valerián: *Od autonómie k vzniku Slovenského štátu*. Bratislava 2008.

92 NA, VS, inv. č. 1141, kart. 25, čj. V 73/38.

93 K volbám do slovenského sněmu viz: Rychlík, Jan: *Volby do autonomního sněmu Slovenské kra-*

Závěrem můžeme říct: přes výhrady k formě vedení předvolebních kampaní a některým problémům spojeným se zápisem voličů do volebních seznamů a ověřování mandátů můžeme říct, že parlamentní volby provedené na Slovensku v letech 1920–1935 probíhaly – především v porovnání s volbami před rokem 1914 – spořádaným způsobem a odrážely politické preference voličů na Slovensku. Zmocnenci politických stran seděli ve volebních komisích i v ústřední volební komisi a navzájem si průběh volebního aktu hlídali, přičemž kontrolou voličských seznamů a orazítkovaných obálek celkem spolehlivě kontrolovali, aby nikdo nemohl přidat do volební urny další kandidátky. Při velkém počtu hlasujících, který byl nyní v počtu milionů, by ostatně přidání několika kandidátek do volební urny volby neovlivnilo – taková možnost mohla existovat – a to ještě spíše teoreticky – jedině při volbách do obcí na malém městě. O regulérnosti ale v žádném případě nelze hovořit při volbách do autonomního sněmu Slovenské krajiny 18. prosince 1938, které jsou naopak ukázkou nedemokratických „pseudovoleb“ charakteristických pro totalitní režimy.

Text vznikl v rámci grantového projektu Grantové agentury České republiky „Nejisté mandáty. Volby a jejich legitimizace v českých zemích a Československu 1848–1939“ (GA ČR, reg. č. 18-02843S).

Pre-Election Agitations and Election Machinations in Slovakia during the 1920s and 1930s

Theoretically, the pre-election campaign was designed as a competition of the political programmes of parties, but as a rule, reality was different. Especially in Slovakia, the election campaign was primarily focused on heaping accusations on the opponents and other political parties as well as on populist promises that every reasonable person must have found unreal. The disruption of pre-election meetings of the competing political parties, often described in the party press, was another peculiar way to lead the pre-election campaign. The character of some disruptions even resulted in heavy injuries and state power interventions. The Hlinka's Slovak People's Party with a strong Catholic ideology regularly abused churches and religious pilgrimages for pre-election agitations, although the law strictly banned it. The law was circumvented by organising the party's pre-election meetings on Sundays right after the service in front of the church or after the formal end of religious pilgrimages. The Agrarian Party (Republican Party of Farmers and Peasants) bought votes in exchange for the promise of land allotments as part of the land reform and deforestation to create new pastures. The Agrarian Party strongly controlled the land reform district offices that were an excellent agitation means, especially in Slovakia. It is certainly no coincidence that land reform was always accelerated before the elections and land was primarily allocated to the Agrarian Party members and adherents.

Election machinations were based on the division of electoral districts to ensure that Hungarian voters elected fewer deputies and senators than the same number of Slovak voters. For example, the electoral district XX in Košice that had the largest number of Hungarian voters elected only 7 deputies, while the neighbouring less inhabited district in Prešov that was mostly inhabited by Slovaks elected 10 deputies.